

«ТЕХНОЛОГІЇ В ГАЛУЗЯХ ТВАРИННИЦТВА»

Лекція № 11

ТЕМА: Племінна робота та селекція в конярстві. Відтворення.

ПЛАН

План заняття:

1. Біологічні особливості розмноження коней
2. Методи розведення.
3. Бонітування. Племінна робота у конярстві.
4. Племінна книга. Конезаводи.

ДЗ Бусенко с 404-412

1. Метою розведення неплемінних коней є використання їх на різних сільськогосподарських і транспортних роботах та одержання від них м'яса й молока. Поліпшення поголів'я коней робочого напрямку спрямоване на виведення сильних, рухливих і витривалих коней, добре пристосованих до місцевих умов.

Основний метод розведення — промислове схрещування місцевих коней з плідниками заводських порід.

Для отримання упряжних коней у районах із важкими ґрунтами та тривалим періодом бездоріжжя застосовують парування місцевих коней з плідниками ваговозних порід. У більшості районів України основні поліпшувачі поголів'я — це плідники рисистих порід, потомство від яких використовують в упряжі, переважно в парокінній запряжці й під сідлом.

Якщо виникає потреба у масивніших конях із високою вантажопідйомністю і витривалістю, застосовують схрещування представників рисистих із ваговозними породами.

Коней ваговозних порід поліпшують розведенням за лініями, кращі з яких характеризуються вищим генетичним потенціалом. Найціннішим є крос із лініями, що несуть повний комплекс цінних спадкових властивостей.

Відтворення поголів'я коней

Збільшення поголів'я коней та якісне їх поліпшення значною мірою залежать від правильної організації відтворення.

Статева зрілість у коней настає в 12 – 18-місячному віці й зумовлена породною належністю, умовами годівлі та утримання.

Парують тварин із настанням господарської зрілості, оскільки раннє парування негативно впливає на загальний розвиток організму і формування приплоду.

Для відтворення молодняк коней починають використовувати з 3-річного віку, а племінних жеребців верхових і рисистих порід — із 4 – 5 років. Порівняно з іншими сільськогосподарськими тваринами, охота у кобил триває довше — 2 – 12 діб, тоді як у свиней — 48 год, великої рогатої худоби — 17 – 20, овець — 20 – 28 год. За такої тривалості охоти важко поєднати осіменіння з овуляцією, що є однією з причин незапліднення кобил.

У яєчниках кобил практичного повного дозрівання досягає один, рідко — два фолікули.

У конярстві двійневі жеребності становлять менше ніж 1,5 %. На противагу іншим продуктивним галузям тваринництва, до двієнь у конярстві ставляться негативно, оскільки така жеребність може спричинювати аборти.

Зигота часто мігрує від одного рогу матки до другого й прикріплюється до слизової оболонки дуже слабо, що призводить до абортів на ранніх стадіях жеребності.

Статева охота зазвичай виявляється сезонно (лютий—червень), проте за оптимальних умов годівлі та утримання її можна спостерігати в різні пори року. Після жеребіння кобила приходить в охоту на 6 – 16-й, у середньому — на 8 – 10-й день. Перша охота у них нетривала, але яскраво виражена.

Якщо в цей період кобилу не спарувати, то може настати тривалий період статевого спокою, оскільки материнський інстинкт і лактація гальмують статеві функції.

На племінних заводах кобил парують у період із 1 лютого по 15 – 20 липня, в інших господарствах — із 1 березня. Перед початком парувальної кампанії складають план парувань.

У конярстві застосовують ручне, варкове, косячне парування та штучне осіменіння. Ручне використовують у разі утримання тварин у стайнях. Його здійснюють у спеціальному манежі, пристосованому приміщенні чи огороженому майданчику, куди заводять кобилу й жеребця, якого тримають на довгих шлеях. Сезонна норма навантаження на одного плідника — **35 – 40 кобил.**

Якщо коней утримують табунами, то практикують варкове парування. У цьому випадку групу маток заганяють у варок (загін, баз) і пускають до них підбраного жеребця. Після парування його повертають у денник.

Косячне ґрунтується на розподілі табуна кобил на косяки — групи по 20 – 25 голів, де впродовж парувального сезону утримують також жеребців. Цей спосіб забезпечує високий показник запліднення. Штучне осіменіння дає можливість спермою одного жеребця за сезон осіменити 200 кобил і більше.

Жеребність у кобил триває 11 місяців (335 днів) із коливаннями від 310 до 360 днів.

Тривалість вагітності більшою мірою залежить від умов годівлі та утримання, ніж від породних особливостей та скороспілості. За несприятливих умов годівлі і в холодну пору року жеребність у кобил подовжується. Жеребчиків вони виношують на 1 – 2 дні довше, ніж кобилок.

Запорукою отримання життєздатного приплоду є міцне здоров'я кобил, повноцінна годівля, оптимальні умови утримання та помірне їх використання. Годівля недоброякісними кормами, напування холодною водою, больові подразнення можуть стати причиною абортів.

Вижереблення зазвичай відбувається в тих денниках, де утримували жеребних кобил. Денники вичищають, дезінфікують і застеляють соломною. Серед основних ознак наближення жеребіння — розслаблення зв'язок тазу, збільшення вим'я, поява на кінчиках дійок краплинок молозива, збудження тварини. Жеребіння частіше відбувається увечері або вранці й триває 10 – 30 хв.

3-4. Племінна робота у конярстві

Племінна робота ґрунтується на правильному зоотехнічному обліку. На кінних заводах та племінних фермах ведуть книги племінних тварин, обліку руху поголів'я, акти реєстрації приплоду, а на ремонтний молодняк, який реалізують, виписують племінні свідоцтва.

До Книги племінних тварин заносять жеребців і кобил племінного призначення, які за результатами бонітування віднесені до класів еліта і першого, за віком не молодші від 3 років, з відомим походженням до V ряду родоводу. У заводській книзі кожній тварині відводиться аркуш, де записують походження, екстер'єр, племінне використання та інші показники.

Важливим заходом у поліпшенні коней є тренінг та іподромні випробування. До основних документів, що ведуть на іподромах, належать книги обліку рекордів, переможців традиційних призів, журнали тренувань, виконаної роботи і розвитку молодняка, індивідуальні картки обліку випробувань, протоколи суддівської колегії, бігові та скакові програми, каталоги племінних коней, випробуваних на іподромах.

У конярстві племінна робота спрямована на удосконалення й виведення нових порід, отримання жеребців-плідників із метою використання у масовому конярстві, вирощування коней для реалізації і спорту. З верховими і рисистими породами ведуть роботу в напрямі підвищення жвавості, поліпшення спортивних та продуктивних якостей, а з ваговозними — вантажопідйомності, витривалості й рухливості. Завдання племінної роботи в упряжному конярстві — удосконалення і розмноження коней орловської, російської рисистої та новоолександрівського ваговоза, які набули поширення в Україні.

Племінна робота в кіннозаводстві полягає в ретельному відборі тварин, індивідуальному підборі, розведенні за лініями і родинами, оцінюванні племінних та продуктивних якостей коней. На кінних заводах для удосконалення порід використовують чистопородне розведення, а якщо ставиться мета виведення нової породи — то відтворне схрещування й підбір.

Для відтворення коней відбирають на основі матеріалів бонітування. Оцінюють їх за такими ознаками: походженням і типовістю, промірами, екстер'єром і конституцією, роботозданістю чи продуктивністю та якістю потомства.

Коней верхових, рисистих і ваговозних порід бонітують за походженням, типовістю, промірами, екстер'єром, продуктивністю (робоча, молочна), якістю потомства, оцінюючи кожну ознаку за 10-бальною шкалою.

Племінних коней бонітують у 2-річному віці — за походженням, типовістю, промірами, екстер'єром, у 2,5 роки — вперше оцінюють за робочою продуктивністю.

Щорічне бонітування продовжують до 7-річного віку і виставляють у цьому віці першу оцінку за якістю потомків.

У подальшому дані бонітування уточнюють через кожних три роки в міру накопичення даних про якість потомків та інших показників.

Походження коней оцінюють на основі відомостей про класність їхніх предків. Якщо батьки оцінені за якістю потомків у 8 – 10 балів чи чемпіони і рекордисти порід, до мінімальної оцінки за походження додають 1 – 2 бали і оцінка знижується, якщо батьки оцінені за якістю потомків як

погіршувачі. Вираженість бажаного типу визначають оцінками «відмінно», «добре», «задовільно», «недостатньо», які відповідають певним балам.

Для оцінювання тварин за екстер'єром і конституцією всі ознаки, які бонітують, розподілено на 3 групи: I — голова, шия, тулуб; II — кінцівки; III — конституція, будова тіла, мускулатура, сухожилля, зв'язки, темперамент, за які виставляються бали.

Робочу продуктивність коней оцінюють за результатами випробувань на іподромах і спортивних змаганнях з класичних видів кінного спорту.

Молочність конематок ваговозних порід визначають за розвитком лошат у перші 1 – 2 місяці життя і проведенням контрольних доїнь 1 – 2 рази на місяць. Оцінювання за якістю потомства здійснюють: жеребців — не менш як за 18 – 20 потомками за перші два роки племінного використання, а кобил — не менше від двох.

Приплід певного класу (еліта, I, II) отримує відповідну кількість балів. За проміри бали виставляють для кожної породи з поправками на вік.

Загальний клас бонітування жеребця чи кобили визначають за шкалою, в якій ознаки, що бонітуються, виражені середнім балом.

На основі оцінки племінних та продуктивних якостей складають план підбору жеребців і кобил для парування. Підбір проводять за походженням, типовістю, конституційно-екстер'єрними особливостями, роботоздатністю, якістю потомства, даними іподромних випробувань.

Для спрямованої роботи з удосконалення порід розробляють перспективні плани племінної роботи строком на 10 – 15 років, на їх основі на кінних заводах складають плани ведення племінної роботи з поголів'ям господарства.

У плані племінної роботи дається характеристика племінного поголів'я, висвітлюються методи племінної роботи, утримання й годівлі, система і прийоми тренінгу та вирощування молодняку, а також інші організаційно-господарські заходи, спрямовані на удосконалення поголів'я коней племінного заводу й отримання високоцінних тварин.

Вирощування молодняку

У **підсисний період** упродовж 6-7 місяців лошат вирощують під кобилами. В перший місяць життя вони споживають тільки материнське молоко. У цей період молодняк інтенсивно росте — його жива маса щодня збільшується на 1 – 2 кг. **Витрати молока на 1 кг приросту становлять 10 кг. За приростом живої маси лошати визначають молочність кобил.** Необхідною умовою вирощування молодняку є моціон, який сприяє зміцненню серцево-судинної системи, органів дихання, зв'язок і м'язів.

У **стійловий період, починаючи від 4 – 5-го дня** після жеребіння, кобилу з лошам випускають на вигульний майданчик, а в несприятливу погоду організують проводку в приміщенні. Протягом перших днів тривалість прогулянок становить 20 – 30 хв, а з місячного віку — 1,5 – 2 год. У літній період найдоцільніше застосовувати випасання підсисних кобил, що забезпечує лошати достатній моціон.

До поїдання концентрованих і грубих кормів лошат привчають з місячного віку. Спочатку згодовують овес та висівки кількістю 100 – 200 г за добу. Даванку концентрованих кормів поступово збільшують і до моменту відлучення доводять до 3 – 4 кг на добу. За такої умови відлучення відбувається без ускладнення і лошата не відстають у рості.

Через 2 – 3 тижні після жеребіння підсисних кобил можна використовувати на легких роботах з урахування, що лоша ссе кобилу перші два місяці через кожну годину, а пізніше — через 2 – 3 год.

Для годівлі лошат під час роботи організують перерви по 10 – 15 хв. Наприкінці підсисного періоду лошат починають привчати до недоуздка, руху за поводом, чищення й догляду за копитами. Лагідне ставлення викликає у нього довіру до людини, що дуже важливо в період тренінгу й подальшої роботи з ним.

Лошат **відлучають від кобил у 6 – 7-місячному віці** в кілька строків у осінні місяці, їх мітять татуванням щипцями на внутрішньому боці нижньої губи або холодом, накладаючи тавро з лівого боку спини за заднім кутом лопатки на 3 – 4 см нижче від лінії верху.

Відлучених лошат утримують групами по 15 – 20 голів або в денниках по дві голови в кожному. Групи з відлучених лошат формують залежно від статі, віку, розвитку й норову. Таке утримання знижує собівартість вирощування молодняку, оскільки значно раціональніше використовується приміщення і відпадає потреба у великій кількості обслуговуючого персоналу. Через 4 – 5 днів, коли лошата звикнуть одне до одного, їх можна випускати із стайні на вигульні майданчики чи пасовища.

У стійловий період молодняку згодовують грубі, соковиті та концентровані корми невеликими даванками 3 – 4 рази за добу. У весняно-літній період його краще випасати на пасовищах із підгодовуванням концентратами з розрахунку 3 – 5 кг на одну голову за добу.

До 1,5-річного віку годівлю жеребчиків і кобилок диференціюють, оскільки для жеребчиків характерні переваги в розвитку. В осінній період на 100 кг живої маси їм згодують 2,8, кобилкам — 2,5 к. од.; у зимовий — відповідно 2,5 і 2,3 к. од. Із розрахунку на 1 к. од. необхідно: перетравного протеїну — 105 – 115 г, кальцію 6,5 – 7,5, фосфору — 5,5 – 6 г і каротину — близько 20 г. Різниця в годівлі між жеребчиками і кобилками дотримують до 2-річного віку, але з початком інтенсивного тренінгу її усувають.

Молодняку від річного до 2-річного віку в стійловий період згодують: сіна — 4 – 6 кг, соломи ярої — 1 – 2, концкормів — 2 – 4, соковитих кормів (морква, буряки) — 2 – 4 кг, а також кухонну сіль, крейду, кісткове борошно. Годують його спочатку 4, а потім 3 рази на добу. В 2 – 3-річному віці до раціону молодняку вводять: сіно — 6 – 7 кг, яру солому — 2 – 3, коренеплоди — 3 – 4, концкорми — 4 – 6 кг, кухонну сіль — 30 – 40 г на добу. Перед кожною годівлею тварин напувають.

Ріст і розвиток молодняку контролюють зважуванням і взяттям промірів — висоти в холці, косої довжини тулуба, обхвату грудей і п'ястка у три доби, 6, 12 міс, 1,5-, 2-, 2,5- і 3-річному віці. Отримані показники порівнюють з контрольними шкалами росту молодняку.

У випадку невідповідності між живою масою і промірами змінюють годівлю та умови утримання. Неплемінних жеребчиків у 1 – 2-річному віці каструють. Молодняк щодня чистять і розчищають копита через 1 – 1,5 міс.

Тренінг та іподромні випробування

Тренінг та іподромні випробування є одним із елементів удосконалення тварин заводських порід, їхня мета — розвинути у коней верхових порід здатність до жвавих алюрів, рисистих — до швидкого бігу на рисистому алюрі, ваговозів — до прояву максимальної сили тяги і витривалості. Розрізняють заводський та іподромний тренінги.

Заводський тренінг застосовують на кінних заводах. Після відлучення лошат від кобил спочатку організують груповий тренінг. Для цього на огороженій доріжці під контролем двох вершників проганяють групи жеребчиків і кобилок окремо на дистанцію 2 – 3 км, яку потім збільшують. Спочатку молодняку дають можливість пробігти будь-яким алюром, потім ведуть їх спокійною рисою і закінчують тренінг кроком, яким лошата мають пройти 1000 – 1500 м. Індивідуальний заводський тренінг починають із заїздки і проводять його у 10 – 12-місячному, іноді — 17 – 18-місячному віці.

Молодняк рисистих порід привчають до збруї, запрягання в качалку, руху кроком і рисою та вироблення у них рефлексів. Заїздку організують у закритому манежі чи спеціально обладнаному майданчику. До переведення на іподром молодняк має проходити дистанцію 1600 м не більш як за 3 хв.

Заїздку молодняку, завданням якої є привчання до сідла, руху за поводом, кордом, під сідлом і вершником на різних алюрах, розпочинають у 1,5-річному віці.

Молодняк ваговозних порід у період заїздки привчають до збруї та правильної реакції на керування. Зимом їх запрягають у сани, літом — у візки. Спочатку тварин тренують без вантажу, а потім — із вантажем, поступово його збільшуючи.

Іподромні випробування. Після завершення заводського тренінгу молодняк у 2-річному віці направляють на іподром.

Коней верхових порід випробовують у гладких і бар'єрних скачках та стипль-чезах (скачки з перешкодами). Дистанція гладких скачок для 2-річних коней — 1000, 1200, 1400, 1500, 1600 м; 3-річних — 1200, 1400, 1500, 1600, 1800, 2000, 2400, 2800, 3000 м і коней старшого віку — 3200 та 4000 м.

Коней рисистих порід випробовують у спеціальних качалках на дистанції 1600 м (2-річного віку), 1600, 2400 (3-річного), 1600, 2400 і 3200 м (4-річного віку і старше) (рис. 10.7). Молодняк, що надходить на іподром, зараховують до найнижчої групи (сьомої). За показниками виграних балів і зростання жвавості його переводять у вищі групи.

На іподромах коней ваговозних порід випробовують за п'ятьма видами: термінова доставка вантажу рисою й кроком, тяглова витривалість, максимальна сила тяги і триборство (рись, крок, тяглова витривалість). Дистанція на термінову доставку вантажу становить 2 км. Випробування на тяглову витривалість і максимальне тяглове зусилля організують із використанням положового пристрою.

Триборство включає такі елементи випробувань: термінову доставку вантажу кроком і рисою та тяглову витривалість. У цьому виді випробувань беруть участь коні 4-річного віку і старші.

Тривалість перебування на іподромі рисистих кобил до 4 – 5-річного, жеребців — до 5 – 8-річного віку, а верхових — відповідно до 3 – 4 і 4 – 6 років.